

Škratec

STAROSLOVANSKA BAJNA BIT-JA. — ŠKRATEC. — LETEČA MET-LJA. — ŠKRAT — POMOČNIK v »ŽEPNIH KRIZAH«. — KAKO SE PRIDOBİ? — POVODNJI MOŽ, RIBIČI IN ŠKRATEC. — IDEALEN FINANČNI MINISTER.

Ce hodiš po Pohorju, Halozah ali po širni Prlekiji, najdeš še mnogo pripovedk, običajev in govoric o raznih bajnih bitjih, da si ti kar je-žijo lasje. Med take pošasti spada tu-di škratec ali škratec.

Pri Mali Nedelji v Prlekiji pravijo, da včasih po zraku leti nekaj metli podobnega. Leta pa v mraku, malo nad drevjem. Človek ga lahko na križ potju spravi v svojo službo, to pa le s posebnimi molitvami in z rotnjem. Obljubiti mu mora samega sebe, že-
no ali otroka in to pogodbo mora podpisati z lastno krvjo. Škratec pri-
nese vse, kar njegov zaveznik želi; samo na oknu mora pustiti znamenje, da ve, kaj naj prinese. Na okno se mu mora postaviti prosena kaša; to naj-
rajši je.

Nekoč je kmet obljubil škratec ma-
ter z vsemi otroci, »ki jih ima«. Pri-
dno je škratec nosil denar. Sosed je
videl, da je večkrat nekaj žarečega
letelo pri Škratovem zavezniku v
dimnik, nekoč pa je celo opazil, da
mu je goska prinesla vrečico denar-
ja in mu jo položila pred posteljo.
Nekoč je tudi zvedel, da je sosed
položil na okno srebrno krono. Šel
je skrivaj k sosedu in krono vtaknil
v žep, na okno pa je položil poginje-
nega mačka. Škratec je celo noč po-
bijal mačke in jih je kmetu toliko na-
nosil, da jih je drugo jutro težko po-
kopal. Ko je pa prišel določen dan,
je škratec zahteval svoje plačilo —
mater z otroci. Zviti kmet mu je pa
dal — koklo z vsemi piščeti. Raz-
dražen je škratec čivkače pograbil in
odletel. Ko je pa kmet umiral, je
škratec hotel imeti njegovo dušo in le
s težavo so ga »gospod« rešili.

Ce otroci kaj zgubijo, zvežejo trem
travam glave skupaj in pravijo: »Ti
škratec, če mi ne pokažeš, kar sem
izgubil, ti bom glavo zasukal!«

Škrata si lahko pridobiš tudi ta-
ko: Od črne kokoši zneseno jajce
moraš devet dni pod pazduho nositi
in vedno na hudiča misliti, Boga pa
preklinjati. Deveti dan izleže škratec
iz jajca. Zapisati mu moraš kak ud
svojega telesa, to pa z lastno krvjo.
Kadar denarje nosi, se v zraku vidi
goreča metla, v hiši pa kot velik ko-
čast pes. — To pripovedujejo v Ne-
gov ob Ščavnici.

Pravijo, da ima škratec črno ali
rdečo kapico in zeleno suknjico. Kdor
škratovo kapico dobi in jo nosi, ti-
stega nihče ne vidi. Škratec najraje
stanuje v gorah in v gostih logih.
Kdor po logih hodi, se ne sme kro-
hotati, ker škratec ne trpi krohotu.
Hitro pride in skoči človeku v lase.
Večkrat, ko nosi denar, se spremeni
v plamen in zleti skoz dimnik. Pra-
vijo, da je škratec zelo kosmat in se
silno skriva, ker ga je sram kosma-
tega telesa. V nočeh rad obiskuje ko-
vačnice in kuje celo noč. Svoje dni
je živel kovač, ki je vsako jutro na-
šel v svoji kovačnici polno verižic.
Ni vedel odkod vse to, dokler ni ne-
koč za velikim naklom skrit videl
škratca v kovačnico priti in kovati.
Čez dan najraje sedi na kaki bukvi;
tudi v votlih pečinih rad čepi in spa-
va, ponoči pa zlato rezlja.

Ob Sotli gospoduje povodnji mož in
njegov največji sovražnik škratec. Do-
movje povodnjega moža se imenuje
»Veliko peklo«. Voda je na tem me-
stu čisto mirna in neizrečeno globo-
ka. Okolica je vsa zapuščena, še pa-
stirji svojih čred radi tod ne pasejo,
tu vsakega obide strah. Škrat pa pre-
biva v »Malem peklu«. Tudi tukaj je
voda globoka in mirna, a okolica ni
tako zapuščena. Škrat ljudem ne ško-
duje, samo rib in rakov v njegovem
domovju ne smejo loviti. Tega se ri-
biči težko zdržijo, kajti ravno tam je
navadno največ in najlepših rib in ra-
kov. Že marsikoga je mikalo, svojo
mrežo tam postaviti, a škratec ga je
hudo izplačal. Namesto rib je našel v
svoji mreži polno mrtvaških kosti in

zaslišal je zasmehljiv krohot: »Tu
imaš plačilo, ker si mi pomagal lo-
viti!« Če je pa kdo ponoči tam lovil,
pripeljal se je škratec v zlatem vozu po
vodi in ga napodil. Voz so vlekli
strašno veliki raki in svetile so mu
kače s plamenom, ki jim je iz žrel
švigal. Oblečen je bil v črne hlače,
zeleno suknjo, na nogah pa je imel
zlate čevlje s srebrnimi podplati. Na
debeli glavi je imel rdečo kapo in v
roki bič iz kačjih kosti. Prebival je
v prejšnjem času v »Velikem peklu«,
a prišel je povodnji mož in ga pregnal.
Od tega časa sta medsebojna sovra-
znika in škratec mu nagaja z raznovrst-
nimi burkami.

Tudi na Pohorju še danes marsikje
častijo škratec, ki se »prikazuje« v
najrazličnejši obliki. Vedno in povsod
pa je bil znan kot dober »mecen«, ki
je lajšal socialno gorje, kjer se mu
je kdo »zapisal«. Če bi še danes bil
takšen, bi bil najboljši — finančni mi-
nister.

Zdravnik in njegova zaščita

Malo je tako opasnih živlenskih pokli-
cev, kakor je zdravniški ob epidemijah.
Zato je bilo povsem naravno, da so že
zgodaj mislili na to, kako bi se zdrav-
niki očuvali okuženja, zlasti kadar je iz-
bruhanila kuga. Zoper nalezljive bolezni
so zdravniki najprej uporabljali mazila,
alkohol in dišeča olja, ki so jih vlivali
v kožo. V srednjem veku so si lečniki
mazali obraz z mešanico olja, kisa in gline
in si držali pred ustni s kisom napojeno
gobo, ako so imeli opravka s kužnim
bolnikom. Tudi so žvečili v vinu namo-
čeno kalmusovo korenino. Ko je divjala
črna smrt v Italiji, je bilo redko videti
zdravnika brez ogromnega šopka cve-
tic. V XV. stoletju so si mazali avgs-
burški zdravniki razen obraza in rok tu-
di obleko s terpentinom, dvesto let ka-
sneje pa so nosili v terpentinu namo-
čene maske. Ponekod so zakrivali obraz
s svilenim prtičem, namazanim s testom
iz moke in raznih dišav. Nekaj posebnega
pa so si izmislili rimski zdravniki l.
1656. Nosili so ohlapno do tal segajočo
haljo iz povoščenega tafeta, čigar tesna
kapuca je pokrivala tudi glavo. Na tej
je bila pritrjena krinka, ki se je konče-
vala v rilec, napolnjen z močnimi diša-
vami. Radi tega so jeli zdravnike nazi-
vati »rilčkarje«. Oči so čuvala očala iz
kristala, roke pa dvojne usnjene ali svi-
lene rokavice. Povelja in ukaze so da-
jali z dolgo, tenko palico, s katero so tu-
di pisali recepte, tako da so jo na koncu
osmudili. Spočetka se je zdravnikov v tej
čudni opremini vse halo, pozneje pa so se
jih privadili in jih smatrali za rešilne
anđele. Kar je pri tem najvažnejše, je to,
da so po uvedbi te čudne noše v Rimu
umrli le trije zdravniki za kugo.

Vojaške vaje poljskih žen

Na Poljskem so nekatere ženske or-
ganizacije zelo militaristične. Te orga-
nizacije so vplivale na vlado, da je v
vojnem zakonu sprejela tudi določila
o ženski službi za obrambo države.
Nekatere organizacije pa v tem po-
gledu sedaj iz lastne iniciative dela-
jo na vojaškem polju veliko več, ka-
kor pa predpisuje vojni zakon. Več-
ja skupina mladih deklet si je uredila
v Kosciorzinu pravi vojaški labor z
vežbališčem, kantino, ambulanco, ku-
linjo itd. Taborišče sestoji iz barak in
šotorov, njegova poveljnica pa nosi
naslov kapetana. Vojaška vzgoja čla-
nic tega poveljstva posveča veliko
skrb gimnastiki in uporabljanju strel-
nega orožja. V okolici taborišča se
prirejajo raznovrstne vojaške vaje.
Podobna taborišča so še v nekaterih
drugih krajih. Na Poljskem imajo žene
pristop v razne vojne šole in kurze
ter so absolventinje takih šol v tabo-
riščih za poveljnike in instruktore.
Prej opisano taborišče modernih ama-
konk je nedavno obiskal sam predsed-
nik republike ter se pohvalno izrazil
o vzorni organizaciji in disciplini.

Theatralia

1.

Fabrikant lasnega olja je obhajal
v nekem kegljaškem klubu jubilej svo-
jega umetniškega delovanja kot gle-
dališki igralec. Sliši se, da bo tudi
naše gledališče praznovalo to dvajset
ali petindvajsetletnico. Saj je Grom
kot naš univerzalen igralec in dolgo-
letni sodrudič to zaslužil; kot igralec,
ki ima vse darove, kadar se spravi s
tekstom in voljo, pa ima na to celo
pravico. Če smo nekatere doslej, mo-
ramo odslej praznovati vsak jubilej,
zlasti, ker smo obhajali dosti manj za-
služenega.

2.

O dobrem vojaku Švejkcu govore
to-le:

Da je postal dramski šlager, čeprav
ni opera, niti opereta in da polni bla-
gajno, čeprav ni šund. Pritožujejo se
pa čez nekatere igralce, češ da бага-
telizirajo svoje manjše vloge. Želez-
nik je v reprizah čisto brez krvi in na-
rejen. Vsi oficirji so Krautwacherji,
ne pa strumni, distingvirani odločni
gospodje. Vojaki so Sauhaufen, tako
adjustirani niso niti v najslabših dneh
vojne potovali na vojno in se bojeva-
li, oblečeni komodno. Malo duha po
bojišču pa bi lahko dal kakšen šlem,
tornister in težja oprema. To je zani-
krost. Pavel Kovič bo postal dober
igralec, ker se izpopolnjuje. Harasto-
vič tvori izjemo od gornjih oficirjev,
bil je v obeh ulogah primeren. Star-
čeva je sposobna in talentirana, njena
gostilničarka je bil prav dobro izdelan
karakter. Ne ve se še vedno, ali ne
študira, ali jo pa zapostavljajo. Ko-
vačičeva je tako dobra v t a k i h ulo-
gah, da se je bati, da se ne bi speci-
alizirala, kajti ima vse sposobnosti
tudi za distingvirano in globoko igro.
Stankovič v reprizah ni več tako ro-
bat, tip je vendarle tako dober, da se
more Stankovič pod dobrohotnim
učiteljem in z resnobo razviti v ka-
rakternega igralca. Nič se pa ne da
reči o gosp. Rasbergerju in Tovorniku,
kritika ju ne sliši. O Kraljevi seve-
da ni več treba ponavljati, ona zavze-
ma prav trdno pozicijo.

Publika ne razume, zakaj se ne bi
tudi igralci tako potrudili kakor naš
dobri vojak Švejk, ki si v Maribor-
čanih gradi monument, aere perennis.

3.

Ko je pred štirimi leti pretila ne-
varnost prevzetim postojankam, Ka-
zinu, Mariborski koči in Dijaškemu
domu, smo vsaj zagnali vehementen
krik. Ko so nam odrezali od itak bor-
ne potice subvencije najlepši kos, ni-
simo niti zamrmrali. Zato imajo doli
tem več korajže. Pričakovati je, da
bo oblast podprla najimennitnejši umet-
niški zavod. Pa ne, da bi vlekli še
naprej visoko pasivno in umetniško
nedosegljivo opero, ki pri vsem strem-
ljenju ravnatelja v naših razmerah ne
bo nikoli mogla postati reprezentativ-
na. Drama, kot (zlasti v tej sezoni)
visoko razvita umetniška panoga,
naj se izpopolnjuje in izgradi. Ako v
to svrhu pripomore tudi izkupiček
operet, bo prav, saj so operete v le-
tošnji sezoni prav posrečene. Sanj o
»mariborski operi« v visokem smislu
besede pa mora biti konec.

4.

Nemški jezik v našem teatru je še
vedno nevaren eksperiment. Opravič-
ljiv je le, ako nam pokaže razvojno
stopnjo tuje dramske umetnosti in no-
va odkritja nove svetove v igralski
možnosti. Sicer predstave za nas v
tujem jeziku nimajo smisla, ko pa ima-
mo lastno gledališče. Uprava je tedaj
odgovorna za rezultate gostovanj.
Kajti politična agilnost je tolika, da bi
lahko zašla v gledališče tudi politika.
— Iz tega vidika pričakujemo goso-
vanja članov Burgtheatra. M. Š.

Koncert »Drave«

Včeraj se nam je predstavil pevski
zbor Drave s svojim novim dirigentom,
g. A. Horvatom. Zbor ni številen —
nastopilo je 27 moških glasov — a kaže
mnogo volje in lepo discipliniranost. S
svojimi izvajanjmi nas je prav vsestransko
zadovoljil. Pestro in primerno sestavljen

spored je vezal novo s starim. Zastopani
so bili skladatelji: Foerster (dvakrat),
Dey, Adamič (trikrat), Sachs, Marolt in
Jereb. Za širšo publiko prav hvaležni
zbori so bili skrbno nastudirani in daro-
vala se je dinamiškemu momentu, smi-
selnemu predavanju in ritmični točnosti
vsa pozornost. Glede vokalizacije bi še
tu pa tam imeli kako željo. G. Horvat je
kot dirigent vrlo simpatičen ter vodi
svojo pevsko družino s spretno in sigur-
no roko. Publika je znala te tudi pravil-
no oceniti ter je nagradila pevce s pri-
srčnim aplavzom. Trud, kojega so ti
imeli s prireditvijo koncerta, gotovo ni
bil majhen. Vsem se je pa videlo, da so
z zanimanjem pri stvari in da pojo z lju-
bezniho. Čestitati jim je torej na zaslu-
ženem uspehu. Kot solista sta nastopila
s samostojnimi točkami g. Živko in
Faganelli. Na njunem sporedu so se
nahajale skladbe Deva, Lajovica, Ger-
biča, Ravnika, Kreka in Beethovna. G.
Živko dokazuje, da se vztrajno in smo-
treno naobrazuje, osobito, kar se tiče
kulture besede. G. Faganelli ima lep in
simpatičen organ in kaže smisel za pev-
sko umevanje. Na klavirju ju je spre-
mljala gđč. Zacherlova. Zbor, ki se bo go-
tovo še v posameznih glasovih številčno
ojačil, je pa danes že vsega uraževanja
vreden faktor v našem muzikalnem po-
kretu. Pot, katero je sedaj ubral, je pra-
vilna in odgovarja namenu te združitve.
Obisk moremo imenovati prav zadovo-
ljiv. Zastopani so bili prvi naši družabni
krogi, pa tudi vsi isti, ki se zanimajo za
lepo petje in za stremljenja društva
»Drava«. — H. D.

Iz študijske knjižnice v Mariboru

Priobčuje Janko Glaser.
XVI.

- Miklošič F.: Altslovenische Fornen-
lehre in Paradigmen. Wien 1874. (2142.)
—: Altslovenische Lautlehre. Wien
1878. (2123.)
—: Chronica Nestoris. Vindobona
1860. (2144.)
—: Die Bildung der Nomina im
Altslovenischen. Wien 1858. (II 1895.)
—: Die Bildung der Ortsnamen aus
Personennamen im Slavischen. Wien
1864. (II 1892.)
—: Die nominale Zusammensetzung
im Serbischen. Wien 1863. (II. 1896.)
—: Die serbische Epik. (Wien
1863.) (1204.)
—: Die serbischen Dynasten Crno-
jević. Wien 1886. (644.)
—: Die slavischen Elemente im Ma-
gyarischen. Wien 1884. (2145.)
—: Die slavischen, magyarischen
u. rumunischen Elemente im türkischen
Sprachschatze. Wien 1889. (1984.)
—: Die slavischen Ortsnamen aus
Appellativen. Wien 1872—1874. (II 1391.)
—: Die Wurzeln des Altslovenischen.
Wien 1857. (I 1894.)
—: Etymologisches Wörterbuch der
slavischen Sprachen. Wien 1886. (II
2188.)
—: Lex Stephani Dušani. Vindo-
bonae 1856. (1987.)
—: Lexicon linguae slovenicae ve-
teris dialecti. Vindobonae 1850. (II
1897.)
—: Lexicon palacoslovenico-greco-
latinum. Vindobonae 1862—1865. (II
2187.)
—: Monumenta linguae palacoslo-
venicae e codice supraslensi. Vindo-
bonae 1851. (2122.)
—: Monumenta serbica spectantia
historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii.
Viennae 1858. (678.)
—: Radices linguae slovenicae ve-
teris dialecti. Lipsiae 1845. (2143.)
—: Subjectlose Sätze. Wien 1883.
(2124.)
—: Über die Einwirkung des Tür-
kischen auf die Grammatik der südeuro-
päischen Sprachen. Wien 1889. (1986.)
—: Über die langen Vocale in den
slavischen Sprachen. Wien 1879. (II
1884.)
—: Vergleichende Grammatik der
slavischen Sprachen. Wien 1868—1879
(2146.)
—: Vita s. Clementis, episcopi Bul-
garorum. Vindobonae 1847. (1985.)
—: Vitae sanctorum. Viennae 1847.
(2125.)